

УДК 81'367.335:81'36

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2019-2-4>

РЕЧЕННЯ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ У СВІТЛІ ХРОНОЛОГІЇ ГРАМАТИЧНОЇ ДУМКИ

Дзядик Юрій Іванович,
асистент кафедри сучасних мов
Університет Гани
yuridlviv@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9639-1020

У статті розглянуто однорідність та однорідні члени речення, а також підходи до вивчення цього явища. Сучасній теорії про однорідні члени речення передує довга лінгвістична традиція. Важливим кроком в осмисленні природи однорідності стало визнання особливого синтаксичного статусу однорідних членів речення. Цей крок сучасна синтаксична наука здійснила не без підтримки класичної лінгвістичної теорії, пройшовши шлях від логічних постулатів до вивчення однорідних членів у структурі речення й тексту. У статті зазначено, що сурядний зв'язок між елементами ряду в реченні є суттєвою ознакою однорідності, однією з визначальних її рис. Однорідність без сурядності неможлива. Однорідність членів речення виражається у специфічній інтонації перелічування й у сурядних сполучниках, що з'єднують однорідні члени. Завжди однорідними є підмети, що відносяться до одного й того ж присудка. Однорідними є присудки, які стосуються одного й того ж підмета. Проте неможливість введення сурядного сполучника між членами однорідного ряду призводить до втрати однорідності. У статті зауважується, що однорідність і сурядність є різні синтаксичні явища. Сурядність має більш широкий контекст стосовно своєї функції. Вона реалізується в реченні безсполучниково чи за допомогою сполучників, містить у собі однорідність. Сфера дії однорідності значно вужча й може розглядатися як окремий вид сурядності. Однорідність завжди пов'язана із сурядним зв'язком, проте сурядність можлива не лише в межах однорідних чи однофункційних компонентів, а й серед різнофункційних елементів речення. Вивчення однорідності розглядається з погляду граматичного, лексико-семантичного та семантико-синтаксичного підходів. Однорідність як граматичне явище полягає у функціональній рівнозначності й незалежності членів речення один від одного, що виражається в сурядному зв'язку між однорідними членами, у разі їх паралельного введення в структуру речення. Однорідність у семантичному підході трактується як спільність смислових відношень, що впливають із лексичних значень сполучуваних слів.

Ключові слова: редукована форма, сурядність, компонент, функція, сполучник.

SENTENCES WITH HOMOGENEOUS PARTS OF SPEECH IN THE HISTORY OF GRAMMAR

Dzyadyk Yuriy Ivanovych,
Assistant Lecturer at the Department of Modern Languages
The University of Ghana
yuridlviv@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9639-1020

The article discusses the homogeneity and homogeneous parts of speech, as well as approaches to the study of this phenomenon. Modern theory of homogeneous parts of speech is preceded by a long linguistic tradition. An important step in understanding the nature of homogeneity was the recognition of the special syntactic status of homogeneous parts of speech. Syntactic science has made this step due to classical linguistic theory beginning from logical postulates and including the contemporary study of homogeneous parts in the structure of a sentence and text. In the article, it is stated that the coordination between the homogeneous elements in a sentence is a significant sign of homogeneity, its relevant feature. Homogeneity is impossible without coordination. A specific intonation of enumeration and conjunctions that connect the homogeneous parts of speech are determiners of homogeneity. The subjects that define the same predicates are always homogeneous, as well as the predicates that define the same subjects are also homogeneous. However, the impossibility of inserting a coordinating conjunction between homogeneous parts leads to a loss of homogeneity. It is noted in the article that homogeneity and coordination are different syntactic phenomena. Coordination has a broader meaning regarding its function. It functions in a sentence *asyndetically* or by means of conjunctions, contains homogeneity in its structure. The function of homogeneity is much narrower and can be considered as a separate part of coordination. Homogeneity is always connected with coordination; but coordination can function not only among homogeneous components or elements that have the same functions, but also among multifunctional elements of different nature that can be found in the structure of a sentence. The study of homogeneity deals with grammatical, lexical and semantic, semantic and syntactic approaches. Homogeneity as a grammatical phenomenon is based on the functional equivalence and independence of parts of speech that is found in coordination between homogeneous parts of speech and their parallel inserting in the structure of a sentence. The homogeneity in terms of the semantic approach is interpreted as equality of semantic relations derived from the lexical meaning of coordinating words.

Key words: reduced form, coordination, component, function, conjunction.

1. Вступ

Однорідність як граматичне явище та однорідні члени речення як його складники розглядалися протягом кількох століть, проте не було визначено чіткої межі речень з однорідними членами. На зорі існування ці члени речення навіть не називалися однорідними. Лише з часом мовознавцями введено спеціальний термін, який вирізняв речення з однорідними членами від простого чи складного речення. Мета статті – розглянути проблему однорідності й речень з однорідними присудками в хронології, що передбачає виконання таких завдань: розглянути проблему однорідності й однорідних членів у хронологічному порядку на основі східноєвропейських і західноєвропейських досліджень; зобразити функціонування констекстуалізованого фрагмента в художньому прозовому тексті. Об'єктом статті є однорідність як синтаксична категорія та однорідні члени речення як репрезентативи однорідності. Матеріалом статті слугують однорідні дієслівні, однорідні іменні присудки й однорідні присудки змішаного типу з роману Пенні Вінченці «Питання довіри».

2. Розділ 1

На початковому етапі свого розвитку синтаксична наука була під впливом логіки. Логічні постулати бралися за основу під час дослідження природи речення. Невдовзі теорія «стягнення» знайшла своє широке застосування в ученні про речення з однорідними членами як різновид складного речення, що виникло на основі механістичного злиття суб'єктів чи предикатів, двох чи більше суджень-речень. Безперечно, позитивним моментом можна вважати те, що проблема однорідності незабаром почала розглядатися в плані речення. «Стягнені» підмети або присудки аналізувалися як члени речення, що з'єднані між собою й водночас пов'язані однаковим підрядним зв'язком із третім членом речення. Однак питання про однорідність членів речення розглядалися лінгвістами в плані словосполучення. Їх прогалиною стало механічне ототожнення, заміна аналізу однорідних членів речення аналізом словосполучень, з'єднаних сурядним зв'язком. У ХХ ст. у лінгвістиці запроваджений термін «однорідні члени» для позначення паралельних членів речення. Цей термін, остаточно звільнившись від логіцизму, зміцнився й отримав своє нове теоретичне обґрунтування в дослідженнях тогочасних мовознавців (Пешковський, 1956). Поділяючи однорідність на граматичну та

речову, А. Пешковський не вбачав у жодній із них синтаксичну категорію. Цінними є його твердження стосовно ролі сполучника, який, на його думку, виконує подвійну роль у реченні: зв'язує між собою два уявлення та приводить ці два уявлення у зв'язок з одним і тим же третім. Проте це не дві функції сполучника, це одна, подвійна. Вводячи в склад речення сполучник, водночас вводять сурядність чи супідрядність.

*She [Diana] **waved** him off gaily next day, and then **went to meet** Wendelien. She was truly **horrified; horrified and afraid**. How **could she do it, leave everything and everyone she knew and loved and go to live** hundreds of miles away, to that cold, ugly house, set in that harsh, hostile landscape? **To live** with a man she could see very clearly now she didn't actually love at all. She **would be exiled, alone, lost, friendless*** (Vincenzi, 2017: 80).

Однак поза увагою залишилися семантичні функції однорідних членів, короткі речення, які мали безпосередній стосунок до попереднього повного речення, таким чином утворюючи однорідний ряд:

*It was **a horrible day**; not that she [Laura] cared. **Wet and windy and cold; a classic February day**. She **left** the house soon after eight, and half **ran** to the bus stop. She was lucky; the bus was more or less on time and so was the train* (Vincenzi, 2017: 53).

Серед сучасних мовознавців існує думка про неможливість різнофункційних сурядних сполучень утворювати однорідні ряди (Перетрухин, 1979; Чеснокова, 1957):

*Jillie was very **clever**, and not **conventionally pretty**, but **extremely attractive, tall and very slim**, with long straight brown hair and green eyes. She lived in London; her father was at Sotheby's and her mother worked as an art critic, whatever that might mean. 'She goes to endless exhibitions and writes books and articles about art'* (Vincenzi, 2017: 76–77).

Ознаки цих одиниць, на їхній погляд, не відповідають ознакам однорідних членів речення (однакові синтаксичні функції в межах одного речення; наявність сурядного зв'язку, що експліцитно виражений чи не виражений; зв'язок однорідних членів із одним спільним для них членом речення). У конструкціях із різнофункційними компонентами наявним є лише сурядний зв'язок. З'єднані сурядним сполучником, елементи ряду належать до різних частин мови. Сам зв'язок різнорідних членів із третім спільним для них членом речення суттєво відрізняється

від такого ж зв'язку однорідних однофункційних членів речення зі спільним елементом: кожен із різнофункційних компонентів пов'язаний зі спільним елементом власним планом сурядного зв'язку.

'You were wonderful,' said Laura when finally they got back to the flat. 'Wonderful. I was so proud of you. Now, you must go straight to bed. I'll bring you some cocoa to help you sleep – I'm afraid you're going to have a terrible long and difficult day tomorrow.'

*She shoed him off to bed, but in spite of the cocoa, Tom hardly slept; he felt exalted by what he **had done** that night, **held** the room in his hand, **taken** hold of its consciousness and **moulded** it to his will; it was heady, astonishing stuff, and he could hardly believe it had been possible (Vincenzi, 2017: 91).*

Західноєвропейські синтаксисти розглядають члени речення, не називаючи їх однорідними, здебільшого як редуковані форми дієслова (Wekker, Naegeman, 1996), звертаючи основну увагу на граматичні функції, що базуються на граматичному критерієві (Miller, 2011), семантику дієслів (Kiefer, 1969), сурядний зв'язок (Brown, Miller, 2016), синтаксичну мотивацію (Kiaer, 2014), дискурсивні маркери (Urgelles-Coll, 2010), типи дієслів (Ramchand, 2008), трансформи простих речень (Dehй, 2002), сурядні конструкції, у яких наступний елемент залежний від попереднього (Zhang, 2009), структурний поділ речення (Leow, Campos, Lardiere, 2009).

3. Розділ 2

Розвиваючи кращі традиції класичного мовознавства, сучасні синтаксисти по-різному визначають саму сутність однорідності й однорідних членів речення. Погляди лінгвістів на сутність однофункційних членів можна звести до таких напрямів: граматичний (Onions, 1971), лексико-семантичний (Майданський, 1947); семантико-синтаксичний (Кротевич, 1957).

Прихильники граматичної точки зору виступають за те, щоби граматична ознака стала вирішальною умовою у визначенні сутності однорідності. Однак лінгвісти цього напрямку розходяться в тому, яка граматична ознака має виступати провідною: однакове відношення до одного й того ж спільного для однорідних членів елемента, сурядний характер відношень між однорідними членами речень. У граматичному об'єднанні однорідних членів речення беруть участь, як правило, сурядні сполучники та перелічувальна інтонація, що характеризується при-

близно однаковою висотою тону й у більшості випадків паузами між однорідними рядами.

Відмінність між синдетичним чи асиндетичним зв'язками при однорідних членах речення має стилістичне забарвлення, тоді як відсутність сполучників при різнофункційних елементах змінює семантико-синтаксичні відношення між членами речення, а не стилістичний характер структури.

*At this point, Michael and Ned **reappeared** and **said** they were going to have a quick nightcap. Ned **smiled** at Diana and **said** perhaps they could play billiards again some time, he could see she was actually jolly good. 'You looked pretty happy on that horse of yours as well this morning. Do you enjoy hunting?'*

*'Yes, I love it,' **said** Diana and **was** about **to launch** into a description of the day, but then **remembered** her mother saying there was nothing more boring to non-hunting people than hearing it discussed and so she asked instead if Ned ever hunted (Vincenzi, 2017: 19–20).*

На думку представників лексико-семантичної точки зору, однорідність двох чи більше однофункційних членів, які відносяться до одного спільного для них члена, полягає в єдності понять, що позначаються цими членами, у віднесеності кількох родових понять до одного й того ж видового. Граматичним показником однорідності є синтаксична пауза та сурядні сполучники; сурядні члени є однорідними на основі схожості семантичних значень.

Але таке визначення однорідності не вказує на синтаксичні зв'язки між однорідними членами, хоча М. Майданський стверджує, що однорідність членів речення проявляється в їх однаковому смислового відношенні до іншого члена висловлювання, через що виникає їхня синтаксична рівнозначність. Однакове смислове відношення членів речення базується на семантичній близькості слів, що вжиті як однорідні члени (Майданський, 1947).

Авторам, які визначають однорідність членів речення через їх семантичну близькість, доводиться розширювати саме поняття семантичної близькості елементів. Конкретні мовні факти свідчать про те, що у функції однорідних членів речення можуть виступати найрізноманітніші групи слів, які семантично близькі, так і різко різні, і це в основному стосується однорідних присудків, які в більшості випадків виражені словами різних семантичних груп. Більшість лінгвістів розглядають однорідність як суто синтаксичну категорію, оскільки

існує певний комплекс граматичних показників, за якими можна визначити, ця структура однорідна чи неоднорідна. Однак у деяких випадках граматичних показників недостатньо. Недостатня об'єктивність лише синтаксичних ознак (різнофункційність елементів, наявність сурядних сполучень слів за відсутності відношення підрядності до спільного члена) – все це вимагає альтернативного розв'язання проблеми стосовно однорідності й однорідних членів речення. В основу визначення однорідності покладені такі критерії: спільність синтаксичної функції та зв'язок із третім членом речення, який є спільним для однорідних членів в одному ряді. Проте наявність лише цих двох ознак є недостатньою, щоб виникло відношення однорідності, як і недостатнім є існування тільки сурядного зв'язку. Поширеним у мовознавстві є погляд на те, що однорідність і сурядність – це різні синтаксичні явища. Щоби пояснити синтаксичну природу однорідних членів і природу речень, у яких вони функціонують, необхідно звернути увагу на комплексну єдність певних умов чи ознак (Кучеренко, 1976).

Семантико-синтаксичний підхід набув широкого застосування. У низці праць зроблені спроби дати визначення однорідним членам речення не з погляду лексичного змісту, а з позицій їх синтаксичної ролі в реченні, проте ми не знаходимо в них детального аналізу самої сутності синтаксичної однорідності (Чеснокова, 1957).

На думку Є. Кротевича, явище однорідності дуже своєрідне та суперечливе. Учений пояснює це, виходячи з того, що до цього синтаксичного явища додаються семантичні та логічні моменти, хоча перевагу варто надати синтаксичній функції, у якій виступають певні елементи речення та їх морфологічне вираження. Інколи важливу роль відіграють стиль і жанр мовлення, а також намір самого мовця (Кротевич, 1957). Структурна і смислова сторони однорідного ряду взаємопов'язані, а основними факторами, що зумовлюють поєднання членів речення, є семантика однорідних членів речення та логічні відношення між діями, які ці члени речення виражають (Грасс, 1972).

Складність семантичного аспекту створює передумови різної його інтерпретації, робить можливим здійснення різних підходів до опису семантичної структури речення. Але елементарна граматична організація речення (структурна схема), незалежно від її конкретного лексичного вмісту, вже сама по собі є

значимим фактором для семантичної структури речення, побудованого за цією схемою. Структура семантичного речення, компоненти якої позначені символами, що вказують на їх належність до того чи іншого морфологічного класу слів, може сигналізувати про найзагальніші значення, що характеризують частини мови: значення предметності – для іменників, дії чи стану – для дієслів, ознак – для прикметників, за допомогою яких може бути наявний семантичний план.

4. Висновки

Проблема однорідності – проблема синтаксична. Вирішення цієї проблеми не може базуватися лише на одній семантиці. Синтаксичний критерій є домінуючим, а дослідження однорідності має відбуватися на синтаксичному рівні, тобто шляхом визначення відношень і зв'язків однофункційних членів речення один із одним та зі спільним третім членом, проте елементи ряду можуть виступати як різнофункційні. Існують також сурядні сполучення слів, які не підпорядковуються спільному члену. Як однаковими, так і різними можуть бути семантичні характеристики однорідних членів речення. Ступінь семантичної однорідності тісно пов'язаний із синтаксичним вираженням однорідності в реченні. Ці дві категорії є визначальними в підході до явища однорідності й однорідних членів речення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грасс Л.В. К вопросу о структуре рядов однородных сказуемых в современном немецком языке. Структура простого предложения в современном немецком языке. Ленинград, 1972. 190 с.
2. Кротевич Е.В. Об однородных элементах предложения. ЛДУ. *Доповіді та повідомлення*. 1957. Вип. 7. Ч. 1. С. 105–114.
3. Кучеренко І. К. Логіко-синтаксична природа речень з однорідними членами. *Мовознавство*. 1976. № 4. С. 29–37.
4. Майданський М. Н. Стягнене речення з однорідними членами. *Мовознавство*. 1947. С. 174–190.
5. Перетрухин В.Н. Проблемы синтаксиса однородных членов предложения. Воронеж, 1979. 209 с.
6. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва : Учпедгиз, 1956. 511 с.
7. Чеснокова Л.Д. К вопросу о морфологическом оформлении однородных членов предложения. 1957. Вып. 3. С. 54–65.
8. Brown K., Miller J. A Critical Account of English Sentence. Grammar, Meaning, Text. Edinburgh University Press, 2016. 307 p.
9. Dehy N. Particle Verbs in English. Syntax, information, structure and intonation. John Benjamins Publishing Company, 2002. 318 p.

10. Kiaer J. Pragmatic Syntax. Bloomsbury, 2014. 245 p.
11. Leow R.P., Campos H., Lardiere D. Little Words. Their History, Phonology, Syntax, Semantics, Pragmatics, and Acquisition. Georgetown University Press, 2009. 259 p.
12. Miller J. A Critical Introduction to Syntax. Continuum International Publishing Group, 2011. 288 p.
13. Onions C.T. Modern English Syntax. London : Routledge and Kegan Paul, 1971. 155 p.
14. Ramchand G.C. Verb Meaning and the Lexicon. A First-Phase Syntax. Cambridge University Press, 2008. 229 p.
15. Studies in Syntax and Semantics. Edited by Kiefer F.D. Reidel Publishing Company, 1969. 252 p.
16. Urgelles-Coll M. The Syntax and Semantics of Discourse Markers. Continuum International Publishing Group, 2010. 179 p.
17. Vincenzi P. A Question of Trust. Headline Publishing Group, 2017. 598 p.
18. Wekker H., Haegeman L. A Modern Course in English Syntax. Routledge, 1996. 105 p.
19. Zhang N.N. Coordination in Syntax. Cambridge University Press, 2009. 295 p.
5. Peretrukhin V. N. (1979) Problemy sintaksisa odnorodnykh chlenov predlozheniia [Problems of syntax of homogeneous parts of speech]. Voronezh, 209 p.
6. Peshkovskiy A. M. (1956) Russkiy sintaksis v nauchnom osveshchenii [Russian syntax from scientific point of view]. M.: State Educational Pedagogical Publishing House, 511 p.
7. Chesnokova L. D. (1957). K voprosu o morfologicheskom oformlenii odnorodnykh chlenov predlozheniia [About the morphological arrangement of homogeneous parts of speech]. Vol. 3, pp. 53–65.
8. Brown K., Miller J. (2016). A Critical Account of English Sentence. Grammar, Meaning, Text. Edinburgh University Press, 307 p.
9. Деїй Н. (2002). Particle Verbs in English. Syntax, information, structure and intonation. John Benjamins Publishing Company, 318 p.
10. Kiaer J. (2014). Pragmatic Syntax. Bloomsbury, 245 p.
11. Leow R. P., Campos H., Lardiere D. (2009). Little Words. Their History, Phonology, Syntax, Semantics, Pragmatics, and Acquisition. Georgetown University Press, 259 p.
12. Miller J. (2011). A Critical Introduction to Syntax. Continuum International Publishing Group, 288 p.
13. Onions C. T. (1971). Modern English Syntax. London: Routledge and Kegan Paul, 155 p.
14. Ramchand G. C. (2008). Verb Meaning and the Lexicon. A First-Phase Syntax. Cambridge University Press, 229 p.
15. Studies in Syntax and Semantics (1969). Edited by Kiefer F. D. Reidel Publishing Company, 252 p.
16. Urgelles-Coll M. (2010). The Syntax and Semantics of Discourse Markers. Continuum International Publishing Group, 179 p.
17. Vincenzi P. (2017). A Question of Trust. Headline Publishing Group, 598 p.
18. Wekker H., Haegeman L. (1996). A Modern Course in English Syntax. Routledge, 105 p.
19. Zhang N. N. (2009). Coordination in Syntax. Cambridge University Press, 295 p.

REFERENCES:

1. Grass L. V. (1972). K voprosu o strukture riadov odnorodnykh skazyemykh v sovremennom nemetskom yazyke [About structure of series of homogeneous predicates in modern German]. Structure of Simple Sentence in Modern German. L. 190 p.
2. Krotevych Ye. V. (1957) Ob odnorodnykh elementah predlozheniya [About homogeneous elements of a sentence]. Vol. 7. Part 1, pp. 105–114.
3. Kucherenko I. K. (1976) Logiko-syntaksychna pryroda rechen' z odnorodnykh chlenamy [Logic and syntactic peculiarities of the sentences with homogeneous parts of speech]. Linguistics, Nr 4, pp. 29–37.
4. Maidanskiy M. N. (1947) Stiahnena recheniia z odnorodnykh chlenamy [Contracted sentence with homogeneous parts]. Linguistics, pp. 174–190.

*Стаття надійшла до редакції 30.07.2019.
The article was received 30 July 2019*